№ 251 ՇԱԲԱԹ, 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

1912

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ № 251

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւ բաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaktion du journal „MSHAK".

Ցայտարարութիւնների՝ համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 8 Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ
ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 2 ՌՈՒԲԼԻ.

Նոյեմբ. 1-ից մինչև դեկտեմբ. 1-ը 85 կ.: Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԻՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

նշանակված է շաբաթ, նոյեմբերի 10-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին Ընկերութեան դահլիճում (Արտա Արտեան հրապարակ, № 7, սեփ. տուն)

Ժողովը զբաղվելու է դպրոցական-ուսուցչական ֆոնդի բաժանման և ուսուցչական ֆոնդի հրահանգի հաստատման և այլ խնդիրներով.

Այս ժողովը լինելով նախընթացի շարունակութիւնը՝ կը կայանայ որքան որ անդամ ներկայ լինի:

Պ. պ. անդամներին առանձին հրաւէրներ չեն ուղարկվելու.

տա. 834. 3—3

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 12-ԻՆ

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Կը ներկայացնէ—Ֆրանսուա Կոպպէի

ԹԱԳԻ ՀԱՄԱՐ

Պատմական պիէս 5 արար., Թարգմ. Մանուչարեանի.

✦ Բալկանեան սլաւօնների կեանքից: ✦

Մասնակցում են. տ. տ. Արմէնեան, Գուլազեան, Մայսուրեան, պ. պ. Աբէլեան, Աղայեան, Բերոյեան, Լաքա, Ղազարեան, Մանուէլեան, Ցարութիւնեան, Վրոյր, Տէր-Առաքելեան և ուրիշները:

Սկիզբը երեկոյեան ճիշդ ժամը 8-ին:

Ռեժիսսեոր՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ

տա. 836. 2—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Կիրակի, նոյեմբերի 11-ին

Զուբալովի անուան Ժողովրդական Տանը

Գրականութեան ուսուցիչ Մ. ՄԱՏԷՆՁԵԱՆԸ հայերէն լեզուով կը դասախօսէ հետևեալ նիւթի մասին.

ՏԱՃԿԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՈՀՐԱՊ

Դասախօսութեան սկիզբն է առաւօտեան ժամը $10^1/_2$-ին.

Տեղերի գները 5-ից մինչև 10 կոպէկ:

(տա.) 835. 2—1

Բերլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի: Բժշկութիւն նաև տուբերկուլինով, ՌԱԴԻՒ պրէպարատներով և էլեքտրականութեամբ: Ընդունելութիւնը ամեն օր, ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ, առաւօտեան ժամը 9—12-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը: Սոլոլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Գանովսկայա): Հեռախօս 7—92.

(ա.օ.) տա. 699. 100—42

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

III

Դեռ թիւրք-սլաւօնական պատերազմից առաջ, երբ Թիւրքահայաստանից յուզիչ տեղեկութիւններ սկսեցին տեղալ Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքարանը և Արշարունի սրբազան պատրիարքը սկսեց դիմումներ անել Բ. Դրան, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V հեռագիրներով և գրութիւններով պահանջեց թէ պատրիարքից և թէ Վանի առաջնորդ Սարաճեան արքեպիսկոպոսից հաղորդել իրան տեղեկութիւններ:

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, իբրև գերագոյն հոգևոր պետ ամբողջ հայ ազգի և նրա ներկայացուցիչ, ըստ իր կոչման և պարտականութեան, չէր կարող անտարբեր մնալ դէպի Թիւրքիայի իր հօտի կրած տանջանքները. Ուստի նա իր ներկայացուցիչ Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքին յանձնարարեց անհրաժեշտ և եռանդուն քայլեր անել Բ. Դրան և սուլթանի կառավարութեան առաջ և խնդրել, որ վերջ տրվեն հարստահարութիւններին ու իրագործվեն խոստացված բարենորոգումները. միևնոյն ժամանակ կաթողիկոսը յայտնեց պատրիարքին, որ սա պատասխանատու կը մնայ իր առաջ, եթէ այդ դիմումները չանէ և ձեռք չը բերէ գոհացում:

Պատրիարք Արշարունին արաւ, ինչ որ կախված էր իրանից, և երբ իր բոլոր ջանքերն ապարդիւն անցան, տուեց իր հրաժարականը և խնդիրը իր ամբողջութեամբ յանձնեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որի վրա մնաց դրանից յետոյ խնդիրը առաջ տանելու ամբողջ հոգսը և ծանրութիւնը, մանաւանդ որ այդ միջոցին պատերազմ ծագելով, Արշարունի պատրիարքը և Կ. Պոլսի ազգային վարչութիւնը անկարող էին այլ ևս առաջ տանել գործը.

Եւ մինչ Կաթողիկոսը իր ստացած տեղեկագրերի հետևանքով մտածում էր, թէ ինչ միջոցներ կարող է ձեռք առնել իր հօտի փրկութեան և ապահովութեան համար, քանի որ, բացի արդէն եղած հարստահարութիւններից, վախ կար և նոր կոտորածների համար, Ռուսաստանի հայութիւնն ևս յուզված՝ շարժվեց: Թիֆլիսի հայոց առաջնորդարանում տեղի ունեցաւ հայ ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչների մի խորհրդակցական ժողով, որ քննելով խնդիրը՝ ուղարկեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մօտ երկու պատգամաւորներ (պ. պ. Սամսոն Ցարութիւնեանին և Հ. Առաքելեանին) ներկայացնելու Վեհափառին այդ ժողովի իղձը և խնդիրքը այս բովանդակութեամբ.

«Վեհափառ Տէր.

«Թիֆլիսի հայ հասարակութեան անձանց մի խումբ, բաղկացած Թիֆլիսի հայոց լուսաւորական, բարեգործական հաստատութիւնների, մամուլի և հասարակութեան զանազան խաւերի ներկայացուցիչներից, քննելով Թիւրքահայերի դրութիւնը, որ դարձել է անտանելի, շնորհիւ անընդհատ բռնութիւնների նրանց կեանքի, պատւի և գոյքի դէմ և չը տեսնելով ձեռք առնված իրական միջոցներ ու առհաւատչեաներ թիւրքաց իշխանութիւնների կողմից՝ այդ երևոյթները խափանելու համար, չը կարողանալով այլ ևս լռելեայն և անկարեկցաբար լսել մեր եղբայրների դէմ գործվող այդ գազանութիւնների մասին,—դիմում է Ձերդ Վեհափառութեան, իբրև հոգևոր պետի հայ ժողովրդի թէ Ռուսաստանի և թէ Թիւրքիայի, ինչպէս և բոլոր հայերի, և թախանձագին խնդրում՝ դիմել Թագաւոր Կայսրին՝ միջնորդութեամբ՝ պաշտպանել Թիւրքիայի հայ ժողովուրդը անդրագոյն տանջանքներից և իրաւազրկումից: Մենք հաստատապէս հաւատում ենք, որ իբրև աւանդական հովանաւոր քրիստոնեաների Արևելքում, նոյնպէս և իբրև մի մեծ պետութիւն, որ ստանձնել է Բերլինի դաշնագրի հիման վրա հոգս՝ մտցնել անհրաժեշտ ռեֆորմներ Թիւրքիայի հայաբնակ վիլայէթներում, ռուսական մեծ պետութիւնը անուշադիր չի թողնի Ձեր Վեհափառութեան և ի դէմս Ձեր հօտի, Ձեր հաւատարիմ զաւակների կողմից արված խնդրանքը՝ և իր հզօր հովանաւորութեամբ և միջամտութեամբ վերջ կը դնի մեր եղբայրակիցների տանջանքներին, որով մի անգամ ևս հանուր աշխարհի առաջ ցոյց կը տայ իր վեհ և պատմական միսսիան Մերձաւոր Արևելքում»:

Համանման բէզօլիւցիաներ կայացվեցին և միւս քաղաքներում և յայտնվեցին Վեհափառին:

Նկատելով այդ ամենը, ի նկատի ունենալով ստացված տեղեկագրերը և գրութիւնները, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ինչպէս տեսանք, դիմում արեց ռուսաց կառավարութեան՝ խընդրելով նախաձեռնութիւն յանձն առնել Թիւրքահայոց հարցը կարգաւորելու համար: Ինչպէս տեսանք, ռուսաց կառավարութիւնը բարեացակամօրէն վերաբերվելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի այդ միջնորդութեան՝ միևնոյն ժամանակ յայտնել է, որ պէտք է Բերլինի դաշնագիրը ստորագրող պետութիւններին ևս դիմել, որ նրանք մանդատ տան իրան՝ կարգաւորելու հայոց հարցը:

Անշուշտ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը տնօրինէ ինչ որ հարկն է՝ պատշաճաւոր դիմումները կատարելու համար:

Այժմ հարց է ծագում. ինչ հետևանքներ կունենան այդ դիմումները. Նպատակայարմար են նրանք, թէ ոչ. Երկիւղ է զգացվում, որ այդ դիմումները չը գրգռեն Թիւրքաց կառավարութեանը և Թիւրք ժողովրդին և նոր աղէտներ չը ստեղծեն Թիւրքահայոց համար, այն դէպքում, երբ նրանք առաջողութեամբ չը պսակվեն.

Մենք կարծում ենք, որ այդ երկիւղները միանգամայն անհիմն են:

Այդ դիմումները որևէ վիրաւորական կամ սպառնական բան չեն պարունակում իրանց մէջ Թիւրքիայի վերաբերմամբ:

Ի՞նչ է Կաթողիկոսի միջնորդութիւնը: Նա չէ միջնորդում, որ պետութիւնները ստեղծեն աւտօնոմ Հայաստան. նա չէ միջնորդում, որ հայերին մի առանձին արտօնեալ վիճակի մէջ դնեն. նա միայն մի հասարակ, շատ պարզ և շատ տարրական՝ արդար պահանջ կամ խնդիրք ունի. «Ստեղծեցէք այնպիսի դրութիւն, որ իմ հօտը, հայ ժողովուրդը ունենայ կեանքի, գոյքի, պատւի և քաղաքացիական ու կուլտուրական ազատ զարգացման ապահովութիւն»: Դրան հակառակ չէ և ինքն թիւրքական կառավարութիւնը, որ շարունակ խոստացել է իրագործել այդ պահանջը, բայց անկարող է հանդիսացել:

Թէ ինչ ձևով և եղանակով եւրոպական մեծ պետութիւնները կը ստեղծեն Թիւրքահայաստանում այդպիսի պայմաններ—դա, ի հարկէ, այդ պետութիւնների գործն է: Ցամենայն դէպս երբ ստեղծվեն այդ պայմանները, երբ իրագործվեն բարենորոգումները, դրանից կօգտվի ամենից առաջ և ինքն Թիւրքիան, Թիւրք ժողովուրդը:

Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ միջնորդութիւնը մեծ պետութիւններին և Ռուսաստանի առաջ պէտք է յարուցանեն և Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքը ու ազգային ժողովը, մենք կարծում ենք, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի դիմումն արդէն սպառում է այդ հարցը, որովհետև նա, իբրև ամբողջ հայ ժողովրդի հոգևոր պետ և ներկայացուցիչ, ունի իրաւունք և մանդատ՝ խօսելու և յանուն Թիւրքահայ ժողովրդի, և Թիւրքահայոց պատրիարքի:

Հետևաբար, հայոց հարցի լուծումը այսօր դարձել է կախված է Ռուսաստանից և Բերլինի դաշնագրին ստորագրող եւրոպական մեծ պետութիւններից, որոնք այս անգամ պէտք է գտնեն իրական միջոցներ՝ ստեղծելու Թիւրքահայաստանում այնպիսի պայմաններ, որոնք հնարաւոր կացուցանեն հայ ժողովրդի կուլտուրական և տնտեսական ազատ զարգացումը և ապահովեն նրա կեանքը, գոյքը և պատիւը:

Հ. Առաքելեան

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԱՇՏՈՒՄ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

8 նոյեմբերի

Կ. Պոլիս.—Նազըմ փաշան հեռագրում է. «Լուրջ կռիւներ չեղան. լինում է թնդանօթաձգութիւն: Բուլղարները յարձակման չը դիմեցին»:

Նազըմ-փաշան պաշտօնապէս տեղեկացնում է նոյեմբերի 7-ից. «Ռուսզարկու խմբերը պարզեցին, որ թշնամին հեռացել է թիւրքական բերդերի առաջին դիրքերի մօտից, նահանջելով 7 կիլօմետր տարածութիւն: Գտնվեցին մեծ թւով դիակներ, շատ հրացան, ռազմամթերք»:

—

Բէլգրադ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ Մօնաստիրի առաջ տեղի ունեցած կռւում թիւրքերն ունէին 80,000 կանոնաւոր զօրք 100 թնդանօթով: Մեծ դժուարութիւններ էր հարկաւոր դուրս քշելու թիւրքերին իրանց ամուր դիրքերից: Հետևակ գնդերը ստիպված էին անցնել ճահիճներով, ենթարկվելով թշնամու մահաբեր կրակին: Թիւրքական դիրքերը առնվեցին գրոհով: Մթութեան պատճառով թիւրքական մի գունդ մտաւ Ֆլօրինա: Սերբերը հալածում են թիւրքերին: Չորս օրվայ մէջ թիւրքերը կորցրին մօտ 20,000 մարդ: Սերբերի կորուստներն են 8000 սպանված ու վիրաւոր:

Դրինայի զօրաբանակը ձեռք ձգեց 37 դաշտային թնդանօթ:

—

Բէլգրադ.—Առաջին զօրաբանակի շտաբը Պրիլէպից փոխադրվեց Մօնաստիր:

Գահաժառանգ Ալէքսանդրը զօրքի գլուխն անցած հանդէսով նոյեմ. 8-ին մտաւ Մօնաստիր: Զանգակների ղօղանջիւնը ողջունեց ազատարարների մուտքը: Ազգաբնակութիւնը ցնծութեամբ ողջունում էր զօրքին, ծաղիկներ ցանելով նրանց անցած ճանապարհի վրա և օդը թնդացնելով ազաղակներով:

Մօնաստիրը գրաւելու ժամանակ ինքը գահաժառանգը կռւի մէջ էր:

—

Աթէնք.—Գահաժառանգը հեռագրում է Բանիցայից նոյեմբ. 7-ից, «Զօրքը անցնելով Գօրնիցկօվօ ու Կլիսուէրբէն կիրճերը՝ Զարրզանի - Ֆլօրինա գծի վրա ցրեց թիւրքական զօրքերին և գրաւեց Ֆլօրինան: Մօնաստիրից դուրս եկած թիւրքաց զօրքերը, թւով 40,000 մարդ, անցան Ֆլօրինայի մօտով: Ցոյները կտրեցին նրանց ճանապարհը: Թիւրքերը կռւի դաշտում թողին մեծ քանակութեամբ ռազմամթերքներ»:

—

Աթէնք.—Այն տեղեկութիւնը, թէ Բէքիր-բէյը անակնկալ յարձակվել է Գրեվէնի վրա, հաստատվում է պաշտօնապէս: Մանրամասնութիւններ չը կան:

—

Ռակիւ.—Սերբիական զօրքերը, գալով Ալէսիօ, գտան այնտեղ նրանց սպասող յունական նաւերին ռազմամթերքներով:

—

(Լրագիրներից)

Մօնաստիր քաղաքի առմամբ, պէտք է ընդունել որ սերբիական արշաւանքը վերջ է ստացել: Սերբերի ընդհանուր կորուստ է մօտ 16,000 սպանված և վիրաւոր, մօտ 200 միլիօն ֆրանկ ծախք: Սերբերը վերցրել են մօտ 50,000 գերի, 7 փաշա, 250 թնդանօթ, աւելի քան 100,000 հրացան, բազմաթիւ պաշար և ռազմանիւթ և աւելի քան 10,000 թիւրքական կլոր վրաններ:

Լուրերի համաձայն՝ Մարմարա ծովում սկսվել են պատերազմական գործողութիւններ:

—

Թիւրք-բուլղարական կռիւների ժամանակ շէյխ-իւլ-իսլամը շարունակ գտնվում է թիւրք զօրքերի մէջ՝ ծածանելով իսլամի դրօշակը:

—

Ադրիանուպօլսի տակ վերջերս տեղի ունեցան կռիւներ թիւրքերի և բուլղարների միջև փոփոխական աջողութեամբ:

—

Մօնաստիրի տակ սերբերի վերցրած պատերազմական աւարը գնահատվում է 40 միլիօն ֆրանկ: Գերի են ընկել 80,000 թիւրք:

—

«Köl. Zeit.»-ը հաղորդում է, որ ռուսաց և անգլիական կառավարութիւնները եռանդով պնդում են Բուլղարիայում, որպէսզի Կ. Պոլիսը չը գրաւվի: Ֆրանսիան պաշտպանեց Ռուսաստանին և Անգլիային, յայտնելով թէ կը նպաստէ բուլղարական փոխառութեան ռէալիզացիային:

—

Վիէննայից հեռագրում են. «Այս րօպէիս տեղեկութիւն ստացվեց Կ. Պոլսից, որ երիտասարդ թիւրքերի կոմիտէն պատրաստում էր ապստամբեցնել Կ. Պոլսում գտնվող զօրքերին և առաջ բերել քրիստոնեաների կոտորած, որպէսզի այդպիսով ստեղծվի եւրոպական միջամտութիւն և տապալվի ներկայ կառավարութիւնը, որ կողմնակից է հաշտութեան: Երիտասարդ-թիւրքերն իրանց կոչը դրին հացի մէջ և ուղարկեցին զինուորներին: Կալանաւորվեցին շատ պարագլուխներ, որոնց գնդակահարել են»:

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

7 նոյեմբերի

Կ. Պոլիս.—Մասնաւոր տեղեկութիւնների համաձայն՝ բուլղարական զօրահրամանատար գեներալ Սավօվի հետ բանակցելու համար իբրև լիազօրներ նշանակված են Իզզէթ-փաշան և Բ. Դրան խորհ.-կօնսուլտ Զաբան-բէյը: Երկուսն էլ գնալու են գլխաւոր բանակը: Առաջին տեսակցութիւնը բուլղարների հետ տեղի է ունենալու նոյեմբերի 8-ին Չաթալջայում: Թիւրք երկրորդ պատգամաւոր Օսման-Նիզամի փաշան Բերլինից կը գայ նոյեմբերի 9 ին:

Դիպլօմատիական մարմնի աւագագոյն անդամ Պալլավիչինիի մօտ կայացած խորհրդակցութեան ժամանակ քննվեց Բ. Դրան պահանջը՝ յետ կանչելու նաւաստիների և զինուորների զօրախմբերին, որոնք ցամաք են իջած քաղաքում կարգ ու կանոնը պաշտպանելու համար: Վճռվեց չը փոխել արդէն գործադրված միջոցները:

Ցունական 23 շոգենաւ անցան նեղուցները մինչև նշանակված ժամանակի լրանալը:

—

(Լրագիրներից)

Սօֆիայից բուլղար լիազօրները ստացան հետևեալ հրահանգները թիւրքերին ներկայացնելու համար. Թիւրքիան բուլղարներին յանձնելու է մակեդօնական և Ադրիանուպօլսի շրջանները, Սև-ծովի ափի քաղաքներն ու բերդերը, ճանաչել Սալօնիկի և Եանինայի գրաւումը և յանձնել այն յոյներին, տալ չերնօգօրցիներին Սկիւտարը, իսկ սերբերին՝ Դուրացցօն.

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ ԿՌՒՈՂ ԿՈՂՄԵՐԻՆ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

7 նոյեմբերի

Վարշավա.—Նոյեմբերի 8-ին բարձր կրթական հաստատութիւնների ուսանողները հրաժեշտ տուին բօլգար ընկեր Սապունովին, որ մեկնում է պատերազմի դաշտը, յետոյ դիմեցին դէպի աւստրիական հիւպատոսարանը, բայց հանդիպելով ուժեղ պահակախմբի՝ ցրվեցին։

—

Բրնօ.—Կայացան չեխական ցոյցեր յօգուտ խաղաղութեան։ Բողոք յայտնվեց արտաքին գործերի մինիստրութեան քաղաքականութեան դէմ։ Որոշվեց ողջոյն ուղարկել բալկանեան սլաւօններին։

—

Կաճիրէ.—Կ. Պոլիս ուղարկվեց եգիպտական Կարմիր Կիսալուսնի երկրորդ խումբը 15 վագօն զանազան նիւթերով։ Գնացքի մեկնելու ժամանակ տեղի ունեցան Թիւրքիային համակրական ցոյցեր։

—

(Լրագիրներից)

«Нов. Вр.»-ն հաղորդում է, որ Պետերբուրգում մի հարուստ կին, որ ուզեց անյայտ մնալ, 14,000 րուբլի է նուիրել յօգուտ բալկանեան Կարմիր Խաչի։

—

Թաւրիզում Թիւրքաց գեներալ-հիւպատոսը եռանդով դրամ է հանգանակում Կարմիր Կիսալուսնի օգտին։

ԱԼԲԱՆԻԱՅԻ ԱՒՏՕՆՕՄԻԱՆ

Ինչպէս գիտենք՝ Ալբանիան, որ Բալկանեան Թերակղզու արեւմտեան մասում մի երկիր է և որի ազգաբնակութիւնը բաղկացած է բազմաթիւ ցեղերից՝ մի մասը մուսուլման, մի մասը քրիստոնեայ-կաթօլիկ, Ներկայ պատերազմից առաջ ապստամբվել էր և պահանջում էր տալ իրան աւտօնօմիա։ Սակայն Ալբանիայի վրա վաղուց իրանց աչքերը սրել են և Աւստրիան, և Իտալիան։ Ալբանիայի կարեւոր նշանակութիւնը կայանում է նրանում, որ նա Ադրիական ծովի վրա ունի ելքեր—նաւահանգստային ծոցեր։ Այդ նաւահանգիստները անհրաժեշտ են Սերբիայի համար, որ չունի ոչ մի ելք դէպի ծովը և հետեւաբար զրկված է անտեսական զարգացման առաջնակարգ պայմանների մէկից։ Բնական է ուրեմն, որ Սերբիան պահանջում է տալ իրան այն մի երկու ծովափնեայ քաղաքները, որ ինքն և իր դաշնակիցները նուաճել են կամ կը նուաճեն։ Սակայն Աւստրիան հակառակում է այդ պահանջին, որովհետեւ նա շատ լաւ գիտէ, որ Սերբիան, առանց ծովային ելքի միշտ կը մնայ մի երկրորդական և երրորդական պետութիւն և չէ կարող բարգաւաճել։

Եւ որպէսզի Սերբիան չը կարողանայ ստանալ որ և է բան, Աւստրիան, որին համամիտ է և իր դաշնակից Իտալիան, որ երազում է գերիշխանութիւն ստանձնել Ալբանիայի վրա (Իտալիայում ևս ապրում են մօտ 100,000 ալբանացիներ), առաջարկում է այժմ տալ Ալբանիային աւտօնօմիա, այսինքն ստեղծել մի ինքնավար Ալբանիա, որպէսզի անդամալուծէ բալկանեան դաշնակցութիւնը և զրկէ նրան հնարաւորութիւնից՝ ունենալ ելք դէպի Ադրիական ծովը։

Սակայն, ինչպէս տեսանք հեռագիրներից, Բալկանեան պետութիւնները դէմ են Ալբանիային քաղաքական աւտօնօմիա տալուն և իրաւամբ առարկում են, թէ նախ՝ ալբանցիները աւազակաբարոյ մի ցեղ են կազմում, հետեւաբար տեղիք չը կայ տալ նրանց որ և է առանձին արտօնութիւններ, երկրորդ՝ նրանք ներկայ պատերազմի մէջ կռւել են Թիւրքերի հետ միասին բալկանեան դաշնակցութեան դէմ, և որովհետեւ նրանք յաղթվել են, ուստի և պարտաւոր են վար դնել զէնքը։

Ալբանիայի հարցը կարող է ընդհարումներ առաջ բերել Աւստրիայի և Սերբիայի, հետեւաբար և սրա դաշնակից բալկանեան միւս երեք պետութիւնների հետ։ Թէ Բօլգարիան, թէ Սերբիան, թէ Չերնոգորիան և թէ Յունաստանը չեն կարող համաձայնել, որ Ալբանիան դառնայ ինքնիշխան և ինքնավար երկիր։ Նրանք հակառակ են նոյնիսկ Մակեդօնիայի ինքնավարութեան։

Ի դէպ, խօսելով ալբանական հարցի մասին, տանք մի քանի տեղեկութիւններ Ալբանիայի վերաբերմամբ։

Բալկանեան Թերակղզու արեւտեան մասը եւրօպացիները անուանում են Ալբանիա, իսկ նրա բնակիչներն իրանց անուանում են «սկիպետարների» (լեռների զաւակներ), իրանց երկիրը՝ «Սկիպերիա կամ Սկիպետրիա» իսկ իրանց լեզուն, որ նման չէ եւրօպական լեզուներից և ոչ մէկին, «սկիպէյա»,

Հին աշխարհի մայրցամաքի վրա «Ալբանիա» անունով երեք տեղ կայ. մէկը՝ Կովկասի արեւելեան մասում, միւսը՝ Մեծ-Բրիտանիայի ծայրամասում, երրորդը՝ Ադրիատիկ ծովի ափին։ Այդ երեքն էլ լեռնոտ երկիրներ են, ինչպէս Ֆրանսիացիներն են ասում՝ pays alpestres. Արդէն հէնց «Ալպեր» անուան մէջ մենք գտնում ենք «Ալբանիա» խօսքի ազգակցութիւնը. այդ երկու բառերն էլ միևնոյն կելտական ծագումն ունեն. alb և alp—երկուսն էլ միաժամանակ նշանակում են «ձիւնապատ սար»։ Գայլենդիրները Շօտլանդիայում իրանց չեն կամենում այլ կերպ անուանել, բայց եթէ «Albanach», իսկ Շօտլանդիան անուանում են Ալբանիա։

Ալբանական լեզուի մէջ պատահում են բազմաթիւ կելտական արմատներ, որը ստիպում է կարծել, որ ալբանացիները հանդիսանում են թերեւս մասամբ նախահայրերը այն կելտերի կամ գալլերի, որոնք Քրիստոսի ծննդից մի քանի դարեր առաջ ապրում էին Դնուպր և Սավա գետերի ափերին և յանտեղից արշաւանքներ էին գործում Յունաստանի վրա։

Հռոմէական ժամանակները ներկայ Սկիւտարիի և Եպիրոս վիլայէթներում (Իլլիրիա և Եպիրոս) ծաղկած էր լուսաւորութիւնը, մանաւանդ Ապոլլօնիա քաղաքում։ Դիրրախիումը (այժմվայ Դուրացցօն), որ առաջներում խոշոր առեւտրական կենտրոն էր, յայտնի դարձաւ՝ իբրև Կէսարի և Պոմպէոսի մէջ տեղի ունեցած պատերազմավայր, իսկ Ակցի հրուանդանը (այժմվայ Արտան) Անտօնիոսի դէմ Օկտավիանոսի տարած յաղթութիւնից յետոյ։ Ազգերի մեծ գաղթականութիւնը ոչնչացրեց հռոմէական լուսաւորութեան սաղմերը Ալբանիայում, և այդ մասին վկայում են այժմ միայն քաղաքների, տաճարների, կամուրջների և ակվեդուկների (ջրի խողովակներ) աւերակները։ Պատմական ասպարէզի վրա Ալբանիան նորից է գալիս հանդէս միայն XV դարում, երբ յայտնվեց ալբանական հերոս Գէորգ Կաստրիոտիսը կամ Սկանդէր բէկը, անկախութիւն ձեռք բերելով իր հայրենիքի համար։ Բայց նրա մահից յետոյ Ալբանիան նորից նուաճվեց Թիւրքերի կողմից։

Ներկայ օրերում ալբանացիները բաժանվում են 20 ցեղերի, իսկ իւրաքանչիւր մի ցեղ «դրօշակների» (կլանների)։ Ցեղի գլուխ է կանգնած «բայրակտարը» (դրօշակակիրը), որ հաստատված է կառավարութեան կողմից։ Բացի դրանից, ամեն մի ցեղ ընտրում է իր ներկայացուցիչը, որը ապրում է վիլայէթի գլխաւոր քաղաքում և ծառայում է իբրև միջնորդ իշխանութիւնների և և ցեղի միջև։ Իւրաքանչիւր ցեղ կառավարւում է «աւագների խորհուրդը» բայրակտարի հետ միասին. աւելի կարեւոր դէպքերում գումարվում են «կուվէնտներ»—իւրաքանչիւր տոհմի ներկայացուցիչներից հրաւիրված ամբողջ ցեղի ժողով։ Ալբանացիների ընդհանուր թւից (մօտ 2 միլիօն) 30%-ը կազմում են քրիստոնեաները։ Դրանք են միակ «գեաւուրները», որոնց թոյլ էր տրվում զէնք կրել, որևէ այն պատճառով, որ, եթէ նրանց թոյլ չը տային, նրանք այնու ամենայնիւ ուշադրութիւն չէին դարձնի։ Ալբանացիները բաժանվում են գեգերի, հիւսիսային մասում, և տօսքերի՝ հարաւում։ Վերջիններս իրանց հերթին բաժանվում են Թշամերի Ադրիատիկի մօտակայքում, լիապերի՝ հիւսիսային մասում և եանիօտների Եանինայի սարի մօտերքում։ Ամենից աւելի բազմամարդն է լեռնաբնակ միրիդիտների ցեղը։ Նրանց մեծ մասը կաթօլիկներ են։ Մալիսօրները ապրում են Դրինայից դէպի հիւսիս և համարում են իրանց անկախ։ Թէ մալիսօրները և թէ միրիդիտները իրանց համարում են սլաւօնական ծագում ունեցողներ։ Ալբանացիները, թւով 100,000 հոգի, անյիշելի ժամանակներից ի վեր ապրում են Հարաւային Իտալիայում և Սիցիլիայում։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

8 նոյեմբերի

Պետերբուրգ.—Յայտարարվեց Բարձրագոյն շնորհակալութիւն Վարշավայի գեն.-նահանգապետ Սկալօնին այն օրինակելի կարգ ու կանոնի համար, որ տիրում էր Նոյէն Մեծութիւնների Սպալայում և Սկեռնէվիայում գտնված միջոցին և Վարշավայի սահմաններով անցնելու ժամանակ։

—

Մուկդէն.—Մի չինական զօրամաս Անդունկասում ապստամբվեց, քարուքանդ անելով կառավարական բանկի բաժանմունքը, և անարգել անցաւ դէպի հիւսիս։

—

Լօնդօն.—Համայնքների պալատում Գրէյը ասաց, որ ռուս-մօնգօլական համաձայնութիւնը նպատակ ունի ճշդել ռուսահպատակների իրաւունքներն ու արտօնութիւնները Մօնգօլիայում, որոնցից նրանք օգտվում էին առաջ, նաև պաշտպանել Արտաքին-Մօնգօլիայում տիրող դրութիւնը, այսինքն աւտօնօմիան, որ իրապէս արդէն գոյութիւն ունի։

—

Վիէննա.—Լրագիրները հաղորդում են, որ Ֆրանց Յօվսէփ կայսրը երեկվայ ճաշին դիմելով ունգարական պատգամաւորներին նկատել է, որ նա ապշած է այն հանգամանքից, թէ ինչպէս բօլգարները դիմացան պատերազմի ժամանակ, միւս կողմից նա չէ կարող հասկանալ, թէ ինչու բաղդը այնպէս քիչ ժպտաց Թիւրքերին։ Կայսրը յոյս յայտնեց նաև, որ աւստրիական հիւպատոսի հետ պատահած միջադէպը չափազանցված է լրագրական տեղեկութիւններից։

«Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրէսէին» հեռագրում են Պրիզրէնից նոյեմբերի 4-ից, որ հիւպատոս Պրօխասկէն առողջ է և մեկնում է Ուսկիւբ։

—

Բուդապեշտ.—Ունգարական պատգամաւոր Հէյտայի կազմած ճաշին արտասանվեցին մի շարք քաղաքական ճառեր։ Մատնանշվեց, որ ունգարացիք, գերմանացիք և լեհերը պէտք է գործեն միացած ոյժերով։ Պատգամաւորութեան Նախագահ Դօբէրնինը ընդգծեց, թէ այդ մտքով պէտք է կայացնել հաստատուն համաձայնութիւն։

Ունգարական պատգամաւորութիւնը ընդունեց ծովային բիւջէն։ Ցեառյ պատգամաւորութիւնը ընդունեց զինուորական բիւջէն։

—

Բէլգրադ.—Սերբիական կառավարութիւնը վճռեց անարգել թոյլ տալ աւստրօ-ունգարական սուրհանդակին Պրիզրէն և թողնել աւստրօ-ունգարական կառավարութեանը լիակատար ազատութիւն՝ յարաբերութիւն ունենալու իր հիւպատոսարանի հետ։ Կառավարութիւնը վճռեց ճանաչել հիւպատոսական իրաւունքը սերբիական զօրքից գրաւված երկրի վրա միջազգային սովորութիւնների լիակատար համաձայնութեամբ։

—

Պարիզ.—«Մատէնին» հեռագրում են Մարսէյլից. «Տեղս եկան Ջավիդ-բէյը և Հակկը-բէյը։ Նրանք յայտնում են, որ Պարիզում ունեն գաղտնի յանձնարարութիւն, սակայն այն հանգամանքները, որոնց մէջ նրանք մեկնեցին Կ. Պոլսից, ապացուցանում են, որ նրանք ազատվել են հնարաւոր ձերբակալութիւնից»։

—

Կ. Պոլիս.—Բ. Դուռը վճռեց բաց թողնել պետական գանձատան 6%-անոց թղթեր 3 միլիօն թիւրքական ֆունտի։ Երաշխաւորութիւնը ստացվելու է մաքսերի աւելացումից, որ հետեւանք է պատերազմին։ Արժեթղթերը բաց կը թողնեն Դէտ-Պուբլիկ և Օսմանեան բանկերը։

—

Բրիւսէլ.—Պատգամաւորների պալատ. Մինիստր-նախագահը մերժեց սօցիալիստների առաջարկութիւնը սահմանադրութիւնը փոխելու, որովհետեւ առաջարկութիւնը արված է ընդհանուր գործադուլի սպառնալիքի տակ։ Սօցիալիստ Վանդերվելդէն յայտնեց, որ կառավարութեան մերժումի պատճառով դրութիւնը դառնում է սպառնական։

—

Բուխարէստ.—Բալկաններում խօլերայի սաստկանալը ի նկատի ունենալով՝ պահանջվում է յատկացնել 2 միլիօն ֆրանկ Դանուբի վրա սանիտարական-հսկիչ կայաններ հիմնելու համար։

—

Կինգստոն (Եամայկա կղզում).—Մի քանի օր է՝ ուրագանը ահագին վնասներ է պատճառում. կործանվել են ծովափնեայ Սավաննա-Լամար և Լինցէա քաղաքները. 42 մարդ զոհվեցին Մօնտէգօ ծոցում։

—

Հռոմ.—Բեռլինում պաշտօնավարող իտալական դեսպան Պանզան արձակվեց պաշտօնից. Նրա տեղ նշանակվեց արտաքին գործերի մինիստրութեան քարտուղար Բօլլատին։

—

(Լրագիրներից)

Հաղորդում են, որ Քեամիլ-փաշան համոզել է սուլթանին մերձեցում կապել Ռուսաստանի հետ։

—

Պարսկաստանում Թիւրքաց հիւպատոսները կեղծ հեռագիրներ են տարածում ազգաբնակութեան մէջ Թիւրքական յաղթութիւնների մասին, նպատակ ունենալով այդպիսով ձեռք բերել պարսիկների համակրութիւնը դէպի Թիւրքիան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

5 նոյեմբերի

Պարիզ.—Պուանկարէն առաջարկեց Բ. Դրանը խափանել Թիւրքերի հնարաւոր բռնութիւնները Թիւրքիայի քրիստոնեաների վրա, այլապէս Ֆրանսիան, իբրև Մերձաւոր-Արևելքի քրիստոնեաների հովանաւորող, ամբողջ պատասխանատւութիւնը կը դնէ Թիւրքիայի վրա։

—

(Լրագիրներից)

Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ հայոց պատրիարքը տեղեկութիւններ է ստանում հայերի վրա կատարվող Թիւրքական աննկարագրելի գազանութիւնների մասին։ Իշխանութիւնները յաճախ խրախուսում են ֆանատիկոս ազգաբնակութեանը։ Վանում և Ադանայում ջարդը բորբոքված է։

—

«У. Р.»-ին հեռագրում են Կ. Պոլսից, որ, ըստ Թիւրքական տեղեկութիւնների, Ռուսաստանը յայտնել է Բ. Դրանը, թէ նա մտադիր է գրաւել Վանը, Էրզրումը և Բիթլիսը՝ հայերին Թիւրքերից և քիւրդերից պաշտպանելու նպատակով։

—

Բ. Դրան և Անգլիայի միջև ծագեցին նոր բարդութիւններ։ Բ. Դուռը կասկածում է, թէ Անգլիան առաջարկելով Հայաստանը դնել Ռուսաստանի հովանաւորութեան ներքոյ՝ իսկապէս յետին միտք ունի ինքը գրաւելու Անատօլիան, իսկ Ֆրանսիան կը գրաւէ Սիրիան։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԵՌԵՒԱՆՔԸ

Բոլոր տէրութիւնների հասարակական կարծիքն այս ժամիս յառած է դէպի եւրօպական Թիւրքիայի քրիստոնեաները։ Եւ նրանք կը հասնեն ազատութեան։ Նրանք չեն կարող չը ստանալ այն. Թիւրքերին չեն օգնի ոչ կօնցեսիաները, ոչ էլ քաղաքագէտների մեղրածոր ճառերը։ Չէ որ բօլգարներն ու սերբերը գրաւած վայրերից յօժարակամ չեն հեռանայ, իսկ վանել նրանց իրանց զօրքերով՝ պետութիւնները հազիւ թէ ցանկանան։

Սակայն կայ մի ազգ, որի համար պատերազմը ոչ մի ուրախալի բան չէ խոստանում։ Նրա առաջը նոյն խաւար գիշերն է։

Այդ ժողովուրդը հայերն են։ Բեռլինի դաշնադրութեան 61-րդ յօդուածը հայերին ապահովում էր համարեա թէ աւտօնօմիայով, յամենայն դէպս երաշխաւորում էր նրանց կեանքը, գոյքը, հաւասարութիւնը և ինքնավարութիւնը։ Դաշնագրի տակ բոլոր մեծ պետութիւնների ստորագրութիւններն էին դրված, և... նա մի քանի տարի մնաց տառ մնաց։ Իսկ երբ հայերն սկսեցին պնդել նրա գործադրութեան մասին, Բ. Դուռը բազմաթիւ գլխատումներով պատասխանեց։ Կոտորվեց աւելի քան 300,000 մարդ և մօտ 1 միլիօն մարդ էլ տնաքանդ եղաւ, ահագին թւով հայերից Թիւրքերն ու քիւրդերը հողեր խլեցին։ Սրանք, այս մերկ թւերը, սոսկալի են։ Բանականութիւնն ուղղակի հրաժարվում է դրանց իրական լինելուն հաւատալուց։ Սակայն՝ երեւակայեցէք մի մարդու տանջանքը, հէնց թէկուզ՝ կտոր-կտոր եղածինը,— և դուք կը ստանաք հայ ժողովրդի վերջին 20 տարւայ տանջանքների գումարը... Հայերն իրանց հայեացքները յուսով ու հաւատով դարձնում էին Ռուսաստանի կողմը, նոյնիսկ Անգլիան նրան առաջարկում էր գրաւել Թիւրքահայաստանը։ Բայց մեր դիպլօմատիան մերժեց։

Դա ռուսաց դիպլօմատիայի խոշոր սխալն էր, ի նկատի ունենալով այն նշանակութիւնը, որ ունէին և կարող էին ունենալ հայերը՝ Թիւրքիայում ունեցած ռուսական շահերի համար... Ես չեմ յիշի այն ծառայութիւնները, որ հայերը մատուցել են ռուսներին՝ Թիւրքիայի դէմ մղված բոլոր կռիւների ժամանակ,—ռուս թագաւորների արձակած հրովարտակները Պետրոս Մեծից սկսած մինչև Ալէքսանդր II, վերջինս էլ հետը։ Դա ոչ թէ սխալ էր, այլ Ռուսաստանի յանցանքը, որովհետեւ հայերին կոտորելով՝ Թիւրքերը նրանցից վրէժ էին հանում այն օգնութեան համար, որ արել էին Ռուսաստանին Կարսը և միւս քաղաքները վերցնելիս... Այսպէս է ահա հայերի դրութիւնը մինչև վերջին ժամանակները։ Վերջին Ադանայի ջարդից յետոյ, որ տուեց մօտ 30,000 զոհ, այդպիսի մեծ ջարդեր այլ ևս չեն եղել, սակայն տասնեակ, հարիւրեակ հայեր ամեն ամիս մորթոտվում են։ Այդպէս շարունակվել չէ կարող։ Թէ Թիւրքիան յաղթելու լինի, Թիւրքերն իրանց ուրախութիւնների ժամանակ ջարդելու են հայերին. թէ սլաւօնները յաղթելու լինեն՝ վշտից հայերին են փախչելու... Արդէն երեւացել են պատրաստվող ջարդերի առաջին նշանները։ Հեռագիրներ են ուղարկվում հայերի ապստամբութեան մասին։ Ի՞նչ չը կարող է աւելի անհեթեթ լինել, քան անզէն հայերի ապստամբութիւնը, դրան աւելացրէք և վայրենի մոլեռանդ քիւրդերով շրջապատված լինելը, այն էլ հրաշալի զինված Թիւրքական զօրքերի դէմ։ Պարզ է, որ այդպիսի հեռագիրները նպատակ ունեն ապագայում լինելիք կոտորածները արդարացնելու համար հասարակական կարծիք պատրաստել,—երբ թէ «խաղաղեցնում են ապստամբված հպատակներին»։ Այդպէս է կազմվում պատմութիւնը, Թիւրքական պատմութիւնը։ Այդպէս ուրեմն, պատերազմը հայերին միայն սեւ հեղեղներ է խոստանում։ Որ հայերը յուսահատ դրութեան մէջ են, դա երեւում է այն հեռագրից, որ ուղարկել են նրանք Ֆերդինանդին՝ յոյս ունենալով նրա հովանաւորութեան վրա։ Ճիշդ է, հայերը բօլգարների հետ եղբայրացել են ընդհանուր թշնամու դէմ ունեցած ատելութիւնից ու կռւելու ցանկութիւնից, սակայն օգնութիւն խնդրել փոքրիկ արնաքամ եղող Բօլգարիայից և այդ այն ժամանակ, երբ արեւելեան քրիստոնեաների հովանաւորը համարվում է Ռուսաստանը, դա սարսափելի է։

Մի՞թէ Ռուսաստանն այս անգամ ևս չէ իրագործելու իր պատմական միսիան Մերձաւոր Արևելքում։

(«У. Р.») Ռ. Ջալխուշեան

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պոլիս, 27 հոկտեմբեր

Հայաստանէն, մանաւորապէս Վանայ շրջանակէն, շատ տխուր լուրեր կը հասնին։ Կառավարութիւնը ապահովութիւններ կուտայ, սակայն ոճիրները կը շարունակուին։

Աղթամարի կաթողիկ. տեղապահը այս շաբթու կիմացնէր քահանայի մը և ուսուցչի մը խժդժօրէն սպաննուիլը։

Պատրիարքարանը շփոթած է պարզապէս, վասնզի պետութեան այս ծանր ճգնաժամին մէջ որոշ գիտէ, թէ իր ձայնը անլսելի մնալու պարտաւորուած է։

* *
*

Սանասարեան տագնապին մէջ Նորատունկեանի կողմէ և արմատական կարգադրութիւնները չմարսող կարգ մը պարոններ, հոս Թիւրքիոյ մէջ անոր անձին դէմ պայքար մղելու կարող չըլլալով ինքզինքնին՝ իրենց բան-գործ ըրած են զինքը վարկաբեկել արտասահմանի մէջ։

Ասոնցմէ մէկը Թիֆլիսի թերթերէն մէկուն մէջ «գաղջելի հայ» անունով որակած էր Նորատունկեանը, որ ապահովաբար իրենց շահերուն չէր ծառայած, և տիկ. Նորատունկեանը այպանած էր Կարմիր Մահիկին նպաստ մը տուած ըլլալուն համար։

Պարոն Ա. Խ. զզուելի ու գարշելի խեղաթիւրումով մը կը յայտնէր, թէ Նորատունկեան Ադանայի ջարդին ատեն ոևէ դրամ չէ տուած ազգին։

Նորատունկեանը մօտէն ճանչցողներ աղէկ գիտեն, թէ անիկա միշտ և ամեն առիթի մէջ նպաստած է ազգին և միշտ տուած է իր կարողութեան չափով, սակայն երբեք հրատարակութիւններով անոնք չէ ուզած տարփողել տալ։

Սակայն Ա. Խ.-ի ցաւը այն չէ, որ Նորատունկեան Ադանայի արկածեալներուն դրամ չէ տուած, այլ բուն ցաւը այն է, որ անիկա Սասունի, ուսանողաց ֆոնդի և այլ անուններով ստեղծուած շահագործութեան աղբիւրներուն չէ նպաստած։

Շաւալ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏՆԵՐԻ ՀԱՄՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՎԿԱՅԱԿԱՆԸ *)

IV

(Թիւրքահայ հարցի «մենավաճառ խնամակալները» կրիտիկայի առաջ)

Մեզ կարող են առարկել մի շատ էական կէտում։ Անմտութիւն է սահմանադրական բէժիմի օրով ճառել զէնքի քաղաքականութեան մասին. դա գոյութեան իմաստ ունէր միայն համիդեան կամայականքի շրջանում, երբ անկարելի էր ազատ շրջել, իսկ Թիւրքահայ ժողովուրդը տուեց իր զոհերը այն ժամանակ անհաւասար կռւի դաշտում, որքան կարող էր։ Միանգամայն բնական առաջարկութիւն։

Սահմանադրական բէժիմ...

Բնորոշենք այդ առաձգական հասկացողութեան տարբեր աստիճանները՝ յատկապէս ազգային հարցի տեսակէտից։ Այլ է սահմանադրական սկզբունքների կիրառումը այն երկիրներում, ուր միապաղաղ ազգաբնակութիւն է իշխում, և այլ այնտեղ, ուր կողք-կողքի ապրում են տարբեր ազգութիւններ միևնոյն պետական տերրիտօրիայում։ Մի երկրի սահմանադրական բէժիմ նոյն իսկ լայն հիմքերի վրա՝ դեռ չէ տալիս հաստատուն զրաւական՝ իշխող ազգատոհմին ենթակայ/այլացեղ հարուածների ազգային հարցերը նոյնիսկ բաւարար չափով լուծելու։ Ո՞ր երկրում կը գտնէք սահմանադրական սկզբունքների, քաղաքացիական ազատութեան այդօրինակ լայնարձակ ու արմատական իրականացում, ինչպէս Անգլիայում, որի պարլամենտը ակիզբն է առել դեռ միջին դարերից։ Բայց յայտնի է բոլորիս, թէ ինչպիսի բացառիկ օրէնքներով էր ազատ Անգլիայի պարլամենտը դարեր շարունակ ճնշում ու հալածում իռլանդական մի բուռն ժողովրդի։ Կայ ազգային (լեհական) հարց Գերմանիայում (աւելի ճիշդ՝ Պրուսիայում) և Աւստրիայում, երկու գրեթէ հաւասար աստիճանի սահմանադրական երկիրներում։ Սակայն մինչդեռ պրուսական լեհութիւնը ենթակայ է ազգային-կուլտուրական ամենածանր ճնշումների, աւստրիականը (նոյնը և չեխերն ու այլ սլաւօնական տարրեր Աւստրիայում) վայելում է իր տերրիտօրիայում լայն աւտօնօմիա։

Այսպէս ուրեմն տեսնում ենք, որ ազգային հարցերի դասաւորութիւնը տարբեր է զանազան երկիրներում, անհրաժեշտօրէն կապ չունենալով սահմանադրական բէժիմի էութեան հետ, այլ կախումն ունենալով իշխող ու հպատակ ազգութիւնների ոյժերի յարաբերութիւնից։

Թիւրքիայում արդէն՝ գտնում ենք ազգային հարցի առանձնայատուկ դասաւորում՝ վաղեմբարագոյն որակի։ Մինչդեռ եւրօպական միւս երկիրներում հպատակ ժողովուրդները կռւում են ազգային-կուլտուրա-

*) Տես «Մշակ № № 148, 149 150.

րական ճնշումներ (լեզուի, կրօնի, կրթական հաստատութիւնների և այլն), Թիւրքիայում, ընդհակառակը, ծայրագաւառների քաղաքականութիւնը մի այնպիսի բնաւորութիւն ունի, որ ստորադրված հատուածների կուլտուրական հարցը ըստ ինքեան չքանում է և յետ է մղվում՝ խոշորագոյն չարիքի հանդէպ. մի երկրում, ուր հպատակ տարրերը ենթակայ են բացառիկ կեղեքումների, պաշտօնական և ոչ պաշտօնական հարկ ու տուրքի, վանդալական թալանի և աւարառութեան, ասել է՝ տնտեսական սիստեմատիկ աւերումների, ուր ընտանեկան պատիւ և սրբազան զգացմունքներ ոտնահարվում են գազանային անգթութեամբ, ասել է՝ սրբապղծվում է ժողովրդի ընտանեկան բարոյականութիւնը, ուր, վերջապէս, որ ամենագլխաւորն է, ճնշված այլացեղ մասսաները չեն ապահովվում անգամ իրանց ֆիզիքական ես-ի, հասարակ ադամորթու գոյութեան շրջանակներում,— ի՜նչ մեծ նշանակութիւն ունի մի այդպիսի երկրում մայրենի լեզուի, դպրոցի ու մամուլի ազատութիւնը։

Ահա ազգային հարցի բացառիկ դրութիւնը Թիւրքիայում։ Ու այդ դրութիւնը կայէս պահպանել է իր բնաւորութիւնը և՛ երիտասարդ-թիւրքերի սահմանադրական պետութեան օրով, դա վկայում են կենդանի իրականութեան առօրեայ փաստերը Փոքր-Ասիայում, Մակեդոնիայում, Ալբանիայում և այլուր։

Լուծվե՞ց արդեօք Թիւրքահայ հարցը իր՝ բոլորիս յայտնի պատմական ֆոնի վրա, իր քաղաքական նոյն իսկ համեստ բովանդակութեամբ։

Այս հարցի բացասական պատասխանը պէտք տար մեզ ամենից առաջ այն կուսակցութիւնը, որ Թիւրքահայ հարցի մենավաճառ խնամակալը լինելու պրետենզիաներն է յայտարարել միշտ։ Սակայն քաղաքականութեան այն ուղղութիւնը, որ նա բռնեց 1908 Թւականից ի վեր և պահպանեց մինչև օրս, վկայում է ակնյայտօրէն, որ Դաշնակցութիւնը փաստապէս լուծված է համարում իր վաղեմի քաղաքական երազանքների առարկան։

Ի՞նչպէս։

Նա ունէր, ինչպէս յայտնի է, գործունէութեան երկու ուղիներ կամ մեթոդներ նախասահմանադրական շրջանում. յեղափոխական՝ երկրի ներսը, և դիպլոմատիական՝ երկրից դուրս, Եւրոպայում։ 1908 Թւականից ի վեր, կրկնում ենք, նա խաչ դրեց իր՝ բացառապէս Թիւրքահայ հարցին նուիրված գործունէութեան վրա և մշակեց կուսակցական այլ պլատֆորմ. հայկական իրականութեան մէջ դարձաւ նա կուլտուրտրեգերների մի բանակ, իսկ համաթիւրքական-քաղաքական կեանքում՝ երիտասարդ-թիւրքերի դաշնակիցը, մինիստրական կուսակցութեան հայկական ֆրակցիա, ինչպէս մենք տեսանք գրուածքիս սկզբում յիշած յօդուածում։

Մակեդոնացիները և մանաւանդ ալբանացիները, այդ կիսավայրենի ժողովուրդները, որոնց շարժման վարիչների քանա- [illegible]

տարակ լեգալիզացիայով. ուսուցիչներ մատակարարել հայ դպրոցներին եւ ունենալ կուսակցական ազատ մամուլ։ Այնուհետև ինչպէս հաշտվեց հանրապետական և սօցիալիստական իդէալներ դաւանող Դաշնակցութիւնը՝ «Թուրք» միապետական և շովինիստական իթթիհադականների հետ քաղաքական միևնոյն պլատֆորմի վրա։ Մտքերի կրկնութիւններից խուսափելու համար, յանձնարարում ենք ընթերցողին մեր քանիցս յիշած յօդուածի վերջին մասերը («Մշակ» № 228). այնտեղ կը գտնէ ընթերցողը մօտիվների պարզաբանումը՝ կուսակցական քաղաքականութեան մետամորֆօզի։

Կար ժամանակ, երբ Դաշնակցութեան արևմտեան մարմինները կեանքի էին կոչել բազմաթիւ ուսանողական կազմակերպութիւններ եւրոպական անուանի կենտրոններում՝ նուիրված հայասիրական գործունէութեան։ Կուսակցական դիմումները եւրոպական կաբինէտներին, քաղաքական կոնֆերէնցիաներին, պարլամենտական գործիչներին, հայագէտներին և այլ «հայասէր» գիտնականներին ու օրգաններին, յօդուածների ժողովածուներ և ճառախօսութիւնների կազմակերպումը — համարվում էին որոշ՝ գէթ «բարոյական»՝ «դարմաններ» հայկական անծայր դժբաղդութիւնների և այդ պատճառով կազմում կուսակցական (դիպլոմատիական) գործունէութեան կարևորագոյն ճիւղեր։ Կար ժամանակ, երբ Սասունի բարձունքներից որոտում էին «Ինքնավար Հայաստանի» խրոխտ լօզունգները, երբև կուսակցութեան ծրագրային ձգտումների սրբութիւն սրբոց, նրա յեղափոխական գործունէութեան դեվիզը։

Եւ այդ բոլորը կատարվում էին այն ժամանակ, երբ ոչ մի յոյս չը կար՝ ոչ սեփական ջանքերով եւ ոչ պետութիւնների միջոցով՝ նշանախեց անգամ իրականացնելու կուսակցական պահանջներից՝ յօգուտ Թիւրքահայ ժողովրդի։

Այժմ, սակայն, երբ եռում ու եփվում է արևելեան հարցը՝ արեան փրփուրով. երբ բալկանեան փոթորիկը սպառնում է՝ Ներքին անարխիայով և պատերազմական աւանտիւրայով ուժասպառած Թիւրքիային նոր՝ գուցէ անօրինակ, ահաւոր կատաստրօֆաների զիրկը մատնել, մեր յարգելի դաշնակցականները դատապարտվել են ամուլութեան, ձեռքերը ծալած ճարահատեալի սուկ դիտող, գլխակորոյս վիճակի։

Ասացէք խնդրեմ, ուր են ձեր գործունէութեան պօզիտիվ հետևանքները՝ հայ ժողովրդի քաղաքական գիտակցութեան հողի վրա. ինչ միջոցներ դուք գործադրեցիք՝ գալիք խոշորագոյն օրերին կազմ ու պատրաստ դիմաւորելու համար. ո՞րն է ձեր հրապարակական ույժերի բազերը, որպէսզի կարողանայիք մի կողմից համարձակ ու շեշտակի յայտարարել ձեր քաղաքական պահանջները՝ իր կեանքի խոշորագոյն կրիզիսը մաշող Թիւրք սահմանադրական կառավարութեան, իսկ միւս կողմից նոյն պարզ ու աներկբայելի տոնով դիմաւորէիք եւրոպական գալիք կոնցերտ խոշոր Թմկա- [illegible] ohne pardon մերժում,

կամ՝ լաւագոյն դէպքերում, ճոխ սեղանից աղքատին տրվող՝ շատ անգամ անպէտք, պատառ։

Այդ է Թելադրում դիպլոմատիայի «մօրալը»։

Իսկ ինչ գործի ու պատրաստութեան վրա են՝ ներկայ խորհրդաւոր րօպէներին, Թիւրքահայ հարցի «մենավաճառ խնամակալները»։ Նրանք իրանց կուսակցական յատուկ գէշէֆտներն ունեն. Նրանք պատրաստվում են նախընտրական պայքարի, դարձեալ բլօկ կազմելով իրանց դաշնակից իթթիհատականների հետ, որպէսզի «ի փառս հայ ժողովրդի» Դաշնակցութիւնը շատ մեբուսներ ուղարկէ օսմանեան պարլամենտը։

Sapienti sat...

Intimus

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԻ ՆԱՄԱԿԸ

Բագուի Թուրքերը հետևեալ նամակն են ուղղել «Р. В.» լրագրի խմբագրութեանը.

«Երբ առաջին անգամ որոտացին Թնդանօթները բալկանեան Թերակղզու վրա և ազգերի ընդհարումների պատմութեան մէջ էլի մի արիւնոտ էջ բացվեց, ի հարկէ միանգամայն բնական էր ու նորմալ այն ջերմ ոգևորութիւնն ու վառ կարեկցութիւնը, որ արտայայտւում էին պատերազմող սլաւօն ազգութիւններին, որոնցով միանգամից բռնկվեց ամբողջ ռուսաց հասարակութիւնը։ Ինչ իսկական պատճառներ էլ ունենար բալկանեան այդ հսկայական հրդեհը, որ լափում է այնքան մարդկային կեանքեր, ռուս հասարակութիւնը, իր բնազդային, ցեղական և ազգային համերաշխութեան շնորհիւ, չէր կարող չարտայայտել իր համակրութիւնները պատերազմ մղող համացեղակիցներին ոչ միայն խօսքերով, այլ և իրական օգնութեամբ՝ մարդկանցով և նիւթական միջոցներով։

«Այնու ամենայնիւ եղան մարդիկ և, ցաւօք սրտի, այնպիսիների Թւից, որոնք գտնվում էին ռուսաց ինտելիգենտ հասարակութեան առաջաւոր շարքերում, որոնք իրանց խելայեղութեամբ մի կողմին համակրութիւն արտայայտելը հակացան միւս կողմի նկատմամբ վայրենի անգթութիւն երեւան հանելով. մենք խօսում ենք «Рус. Слово» լրագրի և նրա աշխատակիցներ Դորօշեվիչի, Ֆիլոսոֆովի, Միխայլովսկիի և այլոց մասին։ Միթէ կարելի է այլ կերպ անուանել, քան բիրտ անգթութիւն, կարմիր Խաչին և գթութեան քոյրերին ուղղած կոչը՝ չօգնել վիրաւոր Թիւրքերին, քանի անվիրակապ և առանց բժշկական օգնութեան կը մնայ Թէկուզ մի հատիկ բօլգար, սերբ, չեռնոգորցի կամ յոյն։ Վայրենի սրբապղծութիւն չէ՞ միթէ քրիստոնեայի կողմից, որ դիմելով Աստուծուն աղերսում է ոռոգել Բալկանեան Թերակղզու դաշտերը Թիւրքական արիւնով և սերմանել նրանց Թիւրքերի գլուխներով։ Կարելի է միթէ մաքուր շրթունքներով արտասանել այդ տմարդի կոչերը, որոնք վիրաւորում են անգամ կուլտուրական մարդու լսելիքը։

«Այդ բոլորին սակայն մենք, ռուսական Թուրքերս, վերաբերվեցինք լռելեայն և հանդստութեամբ. Թող այդ արիւնռուշտ նախճիրը իբրև նախատինք ծանրանայ նրանց խղճի վրա, որոնք նրանով հարբած են։ Բայց մենք չենք կարող չը բարձրացնել մեր ձայնը, երբ այդ միևնոյն մարդիկ անմիտ մարդատեացութեամբ տարված գրգռում են մարդկային հոգու ամենասուր և ամենավտանգաւոր բնազդները, երբ նրանք, մոռացած խիղճ և բանականութիւն, իրար հետ կողք-կողքի հաշտ և բարեկամաբար ապրող ազգութիւնների մէջ զարթեցնում են կրօնական խտրութիւն և ատելութիւն։ Ո՞ւմ մտքով կանցնէր, որ բալկանեան պետութիւնների ընդհարումը սուրբ կը լինի կրօնական պատերազմ քարոզելու քրիստոնեայ աշխարհին՝ ընդդէմ մահմեդականութեան, «խաչի» պատերազմ՝ «կիսալուսնի» դէմ, որ այդ՝ մարդկութեան պատմութեան տեսակէտից՝ աննշան կռւին կը տրվի ինչ որ խաչակրաց արշաւանքի բնոյթ համայն մահմեդական աշխարհի դէմ։ Կարող ենք մենք, Թուրքերս, որ դարերով ապրում ենք ռուսական հպատակութեան ներքոյ և սերտ շփման մէջ ենք ռուս ժողովրդի հետ և ըստ էութեան հեռու կրօնական որևէ ատելութիւնից, հանգիստ մնալ, երբ մամուլի «առաջադիմական» թերթերից մէկի էջերում «առաջաւոր մարդկանց» ձեռքով, որոնք ծածկվում են ազատութեան մարտիկների վեհ վերարկուով, գրում և բարձրաձայն քարոզներ են կարդացվում՝ պարզապէս նպատակ դնելով ատելութիւն գրգռել մահմեդական աշխարհի դէմ։ Մենք իրաւունք ունէինք կարծելու, որ XX դարում, երբ ազգութիւնների զուտ կրօնական պառակտումների վերաբերեալ հարցերը տխուր անցեալին են յանձնվել, ուր արդէն, եւ առաւել մի պետութեան մէջ, 20 միլիօնից աւելի Թուրք հպատակներ կան, չեն գտնվի այն աստիճան ամօթը կորցրած մարդիկ, որոնք պատրաստ լինէին օգուտ քաղել ամեն մի դէպքից՝ կրօնական անտագոնիզմի թոյնը ներմուծելու այնտեղ, ուր մինչև այժմ թագաւորում էր խաղաղութիւնը, փոխադարձ վստահութիւնը և բարեկամութիւնը։ Կամ, գուցէ, Դորօշեվիչներն ու իր նմանները «ազատութեան մարտիկ» համաշխարհային մրցանակը ստանալու վայրենի ձգտման մէջ իրանք էլ չը գիտեն թէ ինչ են ստեղծում։

«Եթէ «Русск. Слово» լրագրի այդօրինակ անվայել յարձակումների առիթով «Русск. Вѣд.» լրագրի էջերում լոյս տեսաւ 37 ինտելիգենտ Թուրքերի նամակը բողոքի արտայայտութեամբ, այն ժամանակ, կարծես իբրև պատասխան այդ նամակի, «Рус. Сл.» լրագիրը «Կիսալուսինը» յօդուածում, Ֆիլօսօֆովի բերանով, արտայայտելով իր փիլիսոփայական աշխարհահայեացքը, կշտամբելով Թուրքերին կրօնական անհամբերութեան համար և մի քիչ սպառնալով նրանց ամեն տեսակ պատասխանատուութեամբ Թիւրքաց կառավարութեան գործողութիւնների համար, այնու ամենայնիւ հովանաւորելու եղանակով յայտնում է, որ նա պատրաստ է ներել մահմեդականներին հին, բայց ծանր մեղքերը, և, շատ կարելի է, նոյն իսկ ինտելիգենտ մահմեդականներին, որոնք հանել են իրանցից բոլոր «բուն մահմեդական» յատկութիւնները, և կընդունի իր հասարակութեան մէջ։

«Մենք ուղղակի ապշում ենք, թէ ինչպիսի սահմանների կարող է հասնել մարդկային անամօթութիւնը։ Ֆիլոսոֆովը, նախ և առաջ անուանելով կրօնական համբերողութիւն, ատելութիւն դէպի պատերազմը և արիւնհեղութիւնը «ընդհանուր տեղեր», այսինքն, ուրիշ խօսքով ասած, գեղեցիկ ֆրազներ, հեղինակաւոր կերպով յայտնում է, որ «չէ կարելի ամեն մի կեղև տողի մէջ դնել», անհարելի է միշտ գործել և խօսել խելքով, ինչպէս, օրինակ, ամուսնութիւնները միշտ էլ «խելքով» չեն տեղի ունենում և որ լինում են մոմենտներ, երբ մարդու մէջ խօսում են զգացմունքներն ու տեմպերամենտը։

«Տարօրինակ է Ֆիլոսոֆովի փիլիսոփայութիւնը։ Ի՞նչ ընդհանուր առնչութիւն կայ մէկ կողմից զգացմունքի Թելադրութեամբ կատարված ամուսնութեան մէջ, ուր գլխաւորապէս գործում են մարդկային հոգեբանութեան ամենալաւ կողմերը, ուր մարդը ղեկավարվում է բացառապէս սիրով և մտերմական կապով, իսկ միւս կողմից՝ մարդատեացութեան քարոզի, կրօնական կռւի կոչ անելու, արիւնածարաւութեան և տմարդիութեան ու անլուր խստասրտութեան արբեցութեան մէջ։

«Կարծէ է, արդեօք, իսկական կուլտուրական մարդը այդ տեսակ զգացմունքներ տածել, ինչպիսի հանգամանքներում էլ որ լինի, և չէ՞ մատնանշում դա, արդեօք, որ շատ յաճախ գեղեցիկ կուլտուրական մաշկի տակ բաբախում է բիրտացած ու սանձարձակ մի սիրտ։

«Մենք, Թուրքերս, Ֆիլոսոֆովի և «Рус. Сл.» ի սպառնալիքներից չենք վախենում և Թողութեան էլ կարիք չունենք, որովհետև մենք միշտ հաւատարիմ ենք եղել մեր պարտականութեանը և այդ մենք արդէն, յոյս ունենք, ապացուցեցինք ամբողջ դարերի ընթացքում, պատերազմեցինք ոչ պակաս անձնազոհութեամբ, քան իրանք ռուսները, ռուսաց զօրքի շարքերում՝ հէնց մահմեդական պետութիւնների դէմ։

«Մեր բոլոր անկուլտուրականութեամբ հանդերձ, մենք ամեններս չէինք կամենայ վտարել մեզնից բոլոր «բուն մահմեդական» յատկանիշները, լոկ նրա համար, որ ընկնենք միայն այնպիսի «բարձր կուլտուրական» անձանց հասարակութեան մէջ, ինչպիսին են Դորօշեվիչներն ու Ֆիլոսոֆովները, իսկ իսկական կուլտուրական ռուս հասարակութիւնը, որ մեզ համար Թանգ արժէ, յուսով ենք, մեզ կընդունէ իր մէջ մեր մուսուլմանական յատկութիւններով հանդերձ։

«Շատ կարելի է, հարկաւոր էր, որ մենք, Թուրքերս, լռութեան տայինք մեր հասցէին ուղղված այդ տեսակ անվայել յարձակումները, բայց հարցը դառնում է չափազանց լուրջ, երբ առաջ են բերվում ինչ որ կրօնական, կամ, աւելի ճիշդը, հակակրօնական լօզունգներ պետութիւնների կռիւներում։ Ուստի մենք մեր պարտականութիւնը համարեցինք մեր բողոքը այդօրինակ ձևերի դէմ ներկայացնել ռուսաց կուլտուրական հասարակութեան դատաստանին և վճիռը Թողնել ռուսաց հասարակական խղճին, որին մենք սովորել ենք վերաբերվել լիակատար վստահութեամբ։ Թող նա արտասանէ իր անաչառ դատաստանը և նշաւակէ պաշտպանւոր անունով նրանց, որոնք իրանց խելագարութեամբ ոտնատակ են տալիս քաղաքականութեան ամենատարրական սկզբունքները։

«Երդ.-հաւ. Ալի Մարդան բէկ Թօփչիբաշեւ, ինժ.-տեխնոլոգ Մէշադի բէկ Ազիզբէկով, երդ.-հաւ. Ֆաթալի խան Խօյսկիյ, բժ. Բ. Բ. Ախունդով, հանք. ինժ. Բէյբուտ խան Ջիվանշիր, լրագրող Մէհթի բէկ Հաջինսկի, Տ. Սաֆար Ալիեվ, դումայի ձայնաւոր Ազա Հիւսէյն Թաղիեվ, նաւթարդիւնաբերող Ասադուլլաեւ Ահմէդ, բժ. Ա. Ախունդով, լրագրող Հաջի Իբրահիմ Ղասումով, Միրզա Մահմէդ Ալիեւ և այլն։ Ստորագրել են Բագուի Թուրքերի զանազան խաւերից յայտնի ինտելիգենտ ներկայացուցիչներ՝ Թւով 54 հոգի»։

Նոյնանման բովանդակութեամբ նամակներ «Рус. Вѣд.» լրագիրը ստացել է նաև Սիմֆերոպոլից և Տօմսկից 57 ստորագրութեամբ։

ՄՕՍԿՎԱՅԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԿՐԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Մօսկվա, 22 հոկտեմբերի

Կիրակի օրը Գասպարեան անկելանոցի դահլիճում կայացաւ Մօսկվայի հայ ուսանողական համերկրացիութեան ժողովը։

Դահլիճն ամբողջովին լիքն էր ուսանողներով։

Եկել էին ուսանողներ բոլոր բարձրագոյն դպրոցներից. այդտեղ էին ունիվերսանտներ, կօմերսանտներ, լիցիանտներ Լազարեան ճեմարանի, գիւղատնտեսական բարձր կուրսերից և այլն։

Թէև ժողովը կազմակերպողները չէին ունեցել հեռատեսութիւն նախօրօք ծանուցելու բոլոր բարձրագոյն դպրոցների հայ ուսանողութեանը՝ ընդհանուր ժողովի մասին, սակայն փաստն ինքն ըստ ինքեան ապացոյց է, թէ որպիսի հետաքրքրութիւն կայ ուսանողական շրջանում, որ կարճ ժամանակամիջոցում բաւական ստուար Թիւ գրաւում է դահլիճը։

Ուսանողութեան կենդանի հետաքրքրութիւնը ուրախալի երևոյթ էր, որ և շեշտվում է ճառախօսներից շատերի կողմից։

Նախագահը բաց է անում ժողովը և մի քանի կցկտուր խօսքերով յայտնում, որ «տարիներից ի վեր Մօսկվայում գոյութիւն է ունեցել հայ ուսանողութեան համերկրացիութիւն, իսկ այժմ, ինչպէս գիտէք, ոչինչ չը կայ (թէև ի հարկէ ներկայ եղողներից շատ-շատերը ոչինչ չը գիտէին ոչ անցեալի և ոչ ներկայի մասին). վարչութեան անդամները ցրված են, մնացել է միայն մէկը, նա էլ հիւանդ է, չը կարողացաւ գալ. այնպէս որ նախկին գործունէութեան մասին հաշուետուութիւն լինել չէ կարող... որովհետև հաշիւներ էլ չը կան... Մենք այժմ պիտի կարդանք կանոնադրութիւնը և կատարենք նոր վարչական, գանձապահի և վերստուգիչ յանձն. ընտրութիւն»։

Մեզ համար առաջին անգամն էր վիճակված ներկայ լինել մի ժողովի, այն էլ ընդհանուր, ուր ժողովը կազմակերպողները հատուկտոր խօսքերով են կերակրում հետաքրքրվող ունկնդիրներին, ուր առաջարկվում է անմիջապէս կատարել վարչական ընտրութիւն, առանց հաշիւ ներկայացնելու նախկին վարչ. մարմնի գործունէութեան մասին, առանց ծանօթացնելու իրերի դրութեան հետ, առանց վերստուգիչ յանձնաժողովի զեկուցման և այլն և այլն։

Ամեն ինչ կատարվել էր տնավարի և ստացվում էր տպաւորութիւն, որ մարդիկ նախօրօք գումարել են մի խումբ՝ ընդհանուր ժողով կազմելու և նրա անուան տակ սանկցիա տալու մի մարմնի, որ առանց պատասխանատուութեան ու դիրեկտիվների պիտի անցնի մի ընկերութեան գլուխ, հաշւելով իրան տէր ու տնօրէն... իսկ ապագայում էլ ով գիտէ, մի այսպիսի ժողովով կը վերցնի պարտաւորութիւններն իր վրայից։

Բացման ճառի ժամանակ էր, որ մեր յիշողութեան մէջ վերակենդանացան մօտիկ անցեալում լրագրութեան մէջ երևան եկած մեծաղղորդ կոչերն ու նամակ խմբագրութիւնները, ուր համերկրացիութեան վարչութիւնը հասարակութեան առեանն էր կանչում ընկերութեան միջոցներից օգտվողներին, սպառնալով լրագրութեան տալ նրանց անունները, հրապարակով դատափետում էր նրանց ապօրինի վարմունքը, պահանջում նրանցից բարեխիղճ վերաբերմունք դէպի հասարակական գումարները և կարեկցութիւն՝ դէպի սովաման աղքատ ուսանողութիւնը։

Մենք համակրում էինք այդ զգայուն տօղերը, որ արտադրել էր պարտաճանաչ վարչութիւնը, առաջնորդվելով մարդկային ազնիւ հակումներով։

Բայց ինչ ենք տեսնում այժմ...

Մի տխուր և դատապարտելի մի ներկայ...

Մի մարմին, որ շռինգով հրապարակ է նետվում և հազիւ պահանջում համերկրացիութեան նախկին անդամներից՝ գանձելու նրանց երկար տարիներ առաջ վերցրած գումարները, ինքը լռութեամբ անցնում է բեմի ետևը, մի անորոշութեամբ ծածկելով միայն ամիսներ առաջ տեղի ունեցած իր գործունէութիւնը, մի գուցէ ինքն էլ անտարբերութեամբ լսելու այն մեղադրանքները, որ մի օր կարող են հնչել իր հասցէին...

Եւ այդ շշուկներն արդէն անցնում էին դահլիճի միջով...

Լսվում էին ինչոր տարօրինակ զրոյցներ...

Շշուկները հասնում էին մեզ, շատերի սեփականութիւնը դառնում...

Բայց մնում էին միմիայն շշուկներ...

Ցանկալի էր, որ այդ բոլորը թիւրիմացութիւնների արդիւնք հանդիսանար, զուրկ իրական հիմքերից, և կեանքի շեմքում կանգնած ուսանող-երիտասարդները հրապարակ գային ցրելու կասկածները։

Այդ պահանջում էր ընկերութեան և իրանց շահը։

Եւ այդ մասին նրանք պարտաւոր էին նախօրօք հոգալու, ճշմարիտ գործ, ոգևորութիւն ներշնչելու յետնորդներին։

Այդպէս լինելով հանդերձ՝ ուսանողական շրջանում նկատվում էր մի թարմ հոսանք, որ սահմանափակ գտնելով կարդացված կանոնադրութիւնը՝ առաջարկում էր համախմբվել Մօսկվայում գտնվող համայն հայ ուսանողութեան մի աւելի ընդարձակ

[illegible]

Ուսանողութեան լաւագոյն ձգտումներին մենք չենք կասկածում և կը մաղթէինք, որ մասնաւորապէս հայ ուսանողութիւնն էլ իր պատւաւոր դերն ու տեղը ունենար ընդհանուր ռուս ուսանողութեան շարքերի հետ նրա պատմութեան անջնջելի էջերում։

Գահ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Նոյեմբերի 8-ին, Միխայիլ Արխանգէլի տօնի օրը, Թիֆլիսի ոստիկանապետի գլխաւոր մէջ կայացաւ մաղթանք ներկայութեամբ փոխարքայի օգնական սենատոր Վատացիի, ժանդարմական վարչութեան պետի, ազնուականութեան պարագլխի, քաղաքագլխի, ոստիկանապետի և այլ ոստիկանական պաշտօնեաների։ Մաղթանքից յետոյ ոստիկանական պաշտօնեաներին շնորհաւորեց սենատոր Վատացին, բարեմաղթելով նախ Թագաւոր Կայսրի և ապա Կովկասի փոխարքայի համար։

✦ Այսօր, շաբաթ, երեկոյեան ժ. 7-ին կայանալու է Կովկ. Հայոց Բարեգ. Ընկ. ընդհանուր ժողովը, ուր ի միջի այլոց քննվելու է դպրոցական-ուսուցչական ֆոնդի բաժանման խնդիրը և հաստատելու ուսուցչական ֆոնդի գործադրութեան կանոնները, որ կազմել է Ընկ. խորհուրդը։

✦ Բամբակագործների համագումարը ի թիւս այլոց շնորհաւորանք ստացաւ նաև հայ «Գիւղատնտես» թերթից։ Ի պատասխան դրան թերթի խմբագրութիւնը ստացաւ այսպիսի հեռագիր. «Բամբակագործների համագումարը յանձնեց ինձ շնորհակալութիւն յայտնել «Գիւղատնտեսի» խմբագրութեան բարի ցանկութիւնների համար։ Նախագահ համագումարի՝ սենատոր Վատացի»։

✦ Ամսիս 6-ին կայացաւ առաջին նիստը Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհրդի և 15 հոգուց բաղկացած այն յանձնաժողովի, որ ընտրել է ընդհանուր ժողովը որբանոցի վերակազման խնդիրը քննելու։ Նիստին մասնակցում էին 25 հոգի։ Յանձնաժողովը մանրամասն քննելով որբանոցի վերակազման խնդիրը, միաձայն համաձայնվեց խորհրդի առաջարկութեան հետ և իր միջից ընտրեց մի մասնաժողով, որը պէտք է վերաքննի խորհրդի կազմած՝ ապագայ նոր հիմնարկութեան կանոնները, որը վճռեցին անուանել «Խուդադեան» պանսիօն։ Այդ հիմնարկութեան մէջ պէտք է ընդունվեն հայոց երկդասեան դպրոց աւարտած չքաւոր օրիորդներ թէ Թիֆլիսից և թէ գաւառներից՝ շարունակելու իրանց ուսումը 3 մասնաճիւղ ի նկատի առնված՝ ա) վարժուհութեան, բ) դաստիարակչութեան և գ) մանկաբարձութեան համար։

✦ Իրանց ուժի մէջ մտան առևտրական հաստատութիւնների ծառայողների նորմալ հանգիստը որոշող պարտադիր կանոնները այն փոփոխված ձևով, որ ընդունեց քաղաքային դուման և հաստատեց նահանգապետը։

✦ Այսօր Հասարակական ակումբում սովորական երեկոյթ չի լինի։ Վաղը, կիրակի, երեկ. ժամը 8-ին Գեպշտէյնը կը կարդայ ընթերցում ժամանակակից ժողովրդական վիպասան Լոնդոնի մասին։

✦ Այսօր Արքունական Թատրոնում տեղի կունենայ ռուս ժողովրդական յայտնի երգչուհի Նադեժդա Պլեվիցկայայի համերգը, որի տոմսակները գնված են ամբողջովին։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը առաջարկել է ուր հարկն է դատի ենթարկելու Պետ. Դումայի անդամ Կ. Չխէիձէին նրա համար, որ նա հակառակ օրէնքի քուէարկվեց Պետ. Դումայի ընտրութիւններին երկու քաղաքում։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը իր մօտ կանչեց պահակ Բարաբանչչիկովին, որ առողջացել է Կոջորի ճանապարհին պօստի վրա գործված յարձակման ժամանակ ստացած վէրքից, և, շնորհակալութիւն յայտնելով նրան արիութեան համար, յանձնեց որոշված 100 ր. պարգևը։

✦ Թիֆլիսի լրագրավաճառները դիմել են քաղաքային դումային խնդրելով սահմանափակել իրանց աշխատանքի ժամանակը այն մտքով, որ երեկոները լրագրավաճառութիւն չը լինի։

✦ Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը նաւթլուղում մի քանի հազար դեսեատին հողաբաժին առաջարկեց Կախէթի երկաթուղին կառուցանող վարչութեանը շատ ձեռնտու պայմանով (քառ. սաժէնը 2 ր.)։ Սակայն մինչև օրս յիշեալ վարչութիւնից պատասխան չէ ստացված, թէ համաձայն է ձեռք բերել այդ հողաբաժինները։ Ի նկատի ունենալով այդ, քաղ. վարչութիւնը նամակով յայտնեց, թէ մերժման դէպքում վերոյիշեալ հողաբաժինները կը թողնվեն երկաթուղային ընկերութեանը սահմանված օրինական կարգով։

✦ Ինժ. Պ. Թումանովը նախագծել է երկաթուղի կառուցանել Զաքաթալայի շրջանի Կախի կայարանից մինչև ռուսական Աստարա, ընդամենը մօտ 400 վերստ տարածութեամբ։

✦ Կ. Խատիսեանը միջնորդել է Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան առաջ շտապել հաստատել Սօլօլակի թոնելի կառուցման նոր նախագիծը, որպէսզի թոնելը կարելի լինի բանալ եկող տարվայ գարնանից։

✦ Նախագծված է Թիֆլիսի բուսաբանական այգին վերածել փորձնական բուսաբանական կայանի։

✦ Աբասթումանի թոքախտաւորների սանատորիայի կառուցման աշխատանքները ձմեռվայ պատճառով դադարել են։

✦ Բագուից հեռագրում են, որ մահմեդական Ղուրբան-Բայրամի տօնի պատճառով քաղաքի փողոցներում շրջում են ուժեղ պահակախմբեր։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—o—

Ժողովրդական Տան Թատրոնում

Հինգշաբթի, նոյեմբերի 8-ին, Ժողովրդական Տանը հայկական սեկցիայի նախաձեռնութեամբ ներկայացվեց Ալ. Ահարոնեանի «Ուխտավորներ» 3 գործ. և 4 պատկերով պիէսը։

Այդ պիէսի մէջ կան երեք պատասխանատու դեր, որոնց կատարելու համար հարկաւոր է բացի աշխատելուց և լուրջ պատրաստութիւն։

Առաջին պատասխանատու դերը կատարում էր դերասան Ստեփանեան (Գրիգոր)։ Գրիգորի տիպը, յանձին Ստեփանեանի, չափազանց աջողված էր և դրանից աւելին սպասել անկարելի է։

Տիկին Ցասմիկ (Վիշտ) մեզ չը գոհացրեց. տիկնոջից աւելին պահանջելու իրաւունք ունենք. նա աջող էր միմիայն առաջին գործողութեան մէջ, երբ նա լուռ ու խորհրդաւոր կերպով յայտնվում և անյայտանում է։

Գալստեանը (Թափառական ուսուցչի դերում) շնորհալի սիրող է և հէնց այդ պատճառով էլ մենք նրանից աւելին էինք սպասում, քան նա տուեց։ Ճիշդ է, նա իր դերի վրա առանձին ուշք էր դարձրել, ուսումնասիրել էր նրան, բայց և այնպէս այդ դերը կատարելու համար հարկաւոր է աւելին. նա ներկայացրեց Թափառական ուսուցչի «գումատ» պատկերը միայն։ Բացի այդ՝ նրա գրիմը անհամապատասխան էր։

Ընդհանուր անսամբլը թոյլ էր։

Թատրոնը կիսով չափ դատարկ էր։

Վեյումեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ «Н. Вр.» գրում է, որ ռուսաց սինօդը յանձնեց Վրաստանի էկզարխ Ինոկէնտի արքեպիսկոպոսին նայել հանգուցեալ Անտոնի միտրոպոլիտի թղթերը, և որոնք ունեն եկեղեցական ու պետական նշանակութիւն, ներկայացնել սինօդին։ Ինոկէնտիին օգնական է տրված սինօդի աւագ-քարտուղար Մուդրոլիւբովը։

✦ «Н. Вр.»-ին հեռագրում են Տանխայից. «3000 զինւոր Զժանդէֆում ապստամբվեցին և սկսեցին կողոպտել շրջակայքը։ Նրանց դէմ ուղարկված հաւատարիմ զօրքերը պարտութիւն կրեցին. երկու կողմից սպանվեցին ու վիրաւորվեցին աւելի քան 1000 մարդ։ Հաղորդում են, որ Սիչուանի նահանգում խոշոր անկարգութիւններ են»։

✦ Գերմանիայի սովորական ծախքերը 1913 թւից կազմում են 3.048,330,596 մարկ, 1912 թւից 296.668,599 մարկով աւելի։ Ի միջի այլոց նախագծված է զօրանոցներ կառուցանել ռուսական սահմանագլխում —Տրիմում և Վրէշէնում։ Ծովային ծախքերը նոյնպէս 1912 թւից աւելի են 12 միլիոնով։ Գերմանիայի պետական պարտքը 1913 թւին կարող է հասնել 5.270,000,000 մարկի։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

8 նոյեմբերի

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Մեծ Իշխան Ալէքսանդր Միխայլովիչի ներկայութեամբ կայացաւ օդային նաւատորմի դպրոցի հիմնադրութիւնը։

ՌԻԳԱ։ Վալկի գաւ. արքունի անտառում գտնվեց հանքաղբիւր, որ օրական տալիս է 12,000 դոյլ։ Կատարվում է քիմիական հետազօտութիւն։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Կօնսերվատորիան դեկտ. 16-ին տօնում է իր գոյութեան 50-ամեայ յոբելեանը։

ՄՈՍԿՎԱ։ Գործարանատէրերի Մոսկվայի ընկերութիւնը որոշեց նախազգուշացնել ընկերութեան գործարանների բանւորներին, որ գործարանային ներքին կեանքի հետ ոչ մի առնչութիւն չունեցող պատճառներով գործադուլ անելը կարող է ունենալ պատժական հետևանքներ բանւորների համար։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(М. 391722/391729)

АНУЗОЛЬ
МАРКА УТВЕРЖД. ГЕДЕКЕ и Ко. ПРАВИТ. № 4530.
ПРОСИМЪ ОТВЕРГАТЬ ПОДДѢЛКИ И ВСЯКІЯ ПОДРАЖАНІЯ И ТРЕБОВАТЬ ТОЛЬКО НАСТОЯЩІЯ СЪ ОХРАН. КЛЕЙМОМЪ СЪ ТАМОЖ. ПЛОМБОЙ РУССКАГО ПРАВИТЕЛЬСТВА.
СВѢЧИ
АНУЗОЛЬ
ГЕДЕКЕ и Ко.
РЕКОМ. ДЛЯ БЫСТРАГО, УДОБНАГО И БЕЗБОЛѢЗНЕННАГО ИЗЛѢЧЕНІЯ
ГЕМОРРОЯ
Это испытанное, благотворно-дѣйствующее средство признано врачами за лучшее. Цѣна 1 р. 75 к.
Продажа въ аптекахъ и лучш. аптекар. магазин.
ПРЕДСТАВИТЕЛЬ ВЪ РОССІИ пров. Э. ЮРГЕНСЪ.
Волхонка, МОСКВА.
М. (10873) (10.) 12—11

ՈՍԿԵ ԺԱՄԱՑՈՅՑ ԽՐՕՆՕՄԵՏՐ 56 ՊՐՕԲԻ

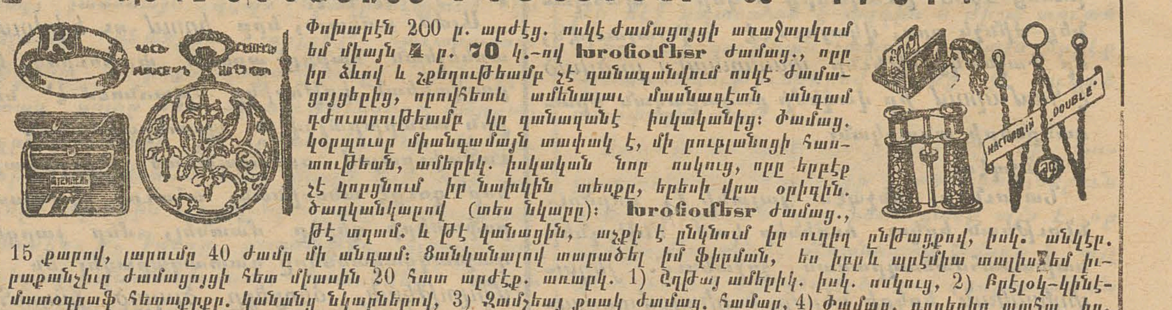

Փոխարէն 200 ր. արժէղ. ոսկէ ժամացոյցի առաջարկում եմ միայն 4 ր. 70 կ.-ով Խրօնօմետր ժամաց., որը իր ձևով և չքեղութեամբ չէ զանազանվում ոսկէ ժամացոյցերից, որովհետև ամենալաւ մասնագէտն անգամ դժուարութեամբ կը զանազանէ իսկականից։ Ժամաց. կորպուսը միանգամայն տափակ է, մի բուրլանոցի հաստութեան, ամերիկ. իսկական նոր ոսկուց, որը երբէք չէ կորցնում իր նախկին տեսքը, երեսի վրա օրիգին. ծաղկանկարով (տես նկարը)։ Խրօնօմետր ժամաց., թէ տղամ. և թէ կանացին, աչքի է ընկնում իր ուղիղ ընթացքով, իսկ. անկէր. 15 քարով, լարումը 40 ժամը մի անգամ։ Ցանկանալով տարածել իմ ֆիրման, ես իւրաքանչիւր ժամացոյցի հետ միասին 20 հատ արժէք. առարկ. 1) Շղթայ ամերիկ. իսկ. ոսկուց, 2) Բրէլոկ-կինէմատօգրաֆ հետաքրք. կանանց նկարներով, 3) Զամշեայ քսակ ժամաց. համար, 4) Ժամաց. զողերից պահպ. իր, 5—8) Գրպանի նէսէսէր կաշուց՝ 4 անհրաժեշտ առարկաներով, 9) Պորտմօնէ, արտաս. չինուածք 7 բաժ., 10) Դնիք պատուիրողի անուն-հօրանուն-ազգանունով, 11) Մի սրուակ ներկ կնիքի համար; 12) Մատանի-կնիք ամերիկ. իսկ. Դուբլէ-ից, 13) Պարիզեան պլաստօգր., որ ցոյց է տալիս բնականօրէն ամեն տեսար., 14—19) Պլաստօգր. համար հետաքրք. 6 նկար, 20) Թատրոնական հեռադիտ. ախրոմ. 4 ապակիներով, սովորական մեծութեան, որ մօտեցնում է ամենահեռ. տարածութ. վրա։ Այդ բոլորը միայն 4 ր. 70 կ.-ով, 2 հատը՝ 9 ր. 30 կ.։ Այդ ձևի խուլ ժամաց. 5 ր. 70 կ., 2 հատը՝ 11 ր. 20 կ.։ Երաշխաւոր. 6 տարով։ Ուղարկ. ենք վերադիր վճ. և առ. կանխավճ.։ Ճանապ. 40 կ., Սիբիր՝ 75 կ.։ Հասցէն՝ Складу часовъ Т-во „АККУРАТНОСТЬ“, ВАРШАВА, отд. 69.

(2.) (В. 61252) 6 1

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Զմեռային երթևեկութիւն)

Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 2—10 ժ. 12 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 55 ր., Եւլախ 4 ժ. 26 ր., Հաջի-Գաբուլ 8 ժ. եր., Բագու 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Պօստաւոր գնացքը № 4—12 ժ. 36 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 30 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 41 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. 38 ր. առ., Հաջի-Գաբուլ 1 ժ. 13 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 36 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 6—6 ժ. 31 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 51 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 20 ր. գիշ., Եւլախ 12 ժ. 56 ր. գիշ., Հաջի-Գաբուլ 4 ժ. 40 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—5 ժ. 53 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 10 ժ. առ., Գանձակ 2 ժ. 31 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 45 ր. ցեր., Հաջի-Գաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 6 ժ. 54 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Մարդատար գնացքը № 11—10 ժ. 2 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 58 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 21 ր. առ.։ Պօստաւոր գնացքը № 3—9 ժ. 50 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 55 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 7 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 5—4 ժամ 38 ր. ցերեկվայ հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 44 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 56 ր. գիշ.։ Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 20 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 10 ժ. 10 ր. առաւ., Բաթում 12 ժ. 26 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստաւոր գնացքը № 4/3—1 ժ. 11 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 30 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 12 ժ. 7 ր. ցեր., Էջմիածին 5 ժ. 22 ր. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 49 ր. ցեր. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 40 ր. գիշ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 8/79 (միայն II և III կարգի վագոններով)—1 ժ. 6 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 23 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 12 ժ. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 29 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 11 ր. առ., Երևան 6 ժ. 51 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 6/5—8 ժ. 10 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 37 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 7 ժ. 14 ր. առ., Կարս 10 ժ. 48 ր. առ.։

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № 95/10—3 ժ. 17 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 57 ր. ցեր., Բօրժօմ 9 ժ. 13 ր. եր.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 1—9 ժ. 10 ր. եր., Պօստաւոր գնացքը № 3—9 ժ. առ.։ Մարդատար գնացքը № 5—3 ժ. 46 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 107—3 ժ. 8 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Արագ գնացքը № 12—8 ժ. 50 ր. առ., Պօստաւոր գնացքը № 4—11 ժ. 32 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 6—5 ժ. 15 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 106—5 ժ. 15 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստաւոր գնացքը №40/3—8 ժ. առ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 6К./5—1 ժ. 28 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 8Э/7—5 ժ. 28 ր. ցեր.։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 9/10Б—11 ժ. 22 ր. առ.։

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ա. Յ. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Վերսկսեց ընդունելութիւնը Ներքին և ջղային հիւանդութիւնների։

Առաւօտեան ժամը 10—12-ը և երեկոյեան ժամը 6—8-ը։

Միքայէլեան փողոց, № 27.

(ա. օ.) 837. 25—1

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-Ի ՆԵՐԱՐԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 Ժ.

Բ. Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։

Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ —12—1 ժ մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌԵՆԻԳԵՐ-ԱՐԵՇԵՎԱ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։

Ջ. Ա. ԹԱՌՈՒՄԵԱՆ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. քննութիւն արեան, մէզի և այլն։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—105

„Մշակի“ խմբագրատանը

վաճառվում են

հետևեալ վիպական երկերը.

1) ՋՀՈՒԴ ՔՈՒՇԱՆ, վէպ Պարսկաստանի կեանքից, Շահրիարի . 1 ր. —
2) ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔԸ, մեծ վէպ Վ. Հիւգօյի, Թարգմ. Ա. Սաֆարեանի 1 ր. 50 կ.
3) ՈՒՐԱՆԻԱ, աստեղագիտ. վէպ Կ. Ֆլամարիօնի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի . . . . . . 1 ր. 50 կ.
4) ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ, վէպ Հանրի Բօրդօյի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի — 60 կ.
5) ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, Շահրիարի . . . . . — 50 կ.
6) ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿ, Ե. Սպիրիի, Թարգմ. Իս. Ցարիւթիւնեանի . — 50 կ.
7) ՔՍԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ, Գի դը Մօպասանի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի 1 ր. —
8) ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՊՈՒԿ, Քամալեանց Ս.-ի . — 50 կ.
9) ՍԱՒԱՌՆՈՂ ՈԳԻՆ, վէպ Յ. Սօլովեանի . . . . . . — 40 կ.

Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից մի մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից փողը կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 30% զեղջ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր ինճարով պահանջողներին զեղջ կը լինի 25%.

(3) 10—8

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный